

Pohľad rodičov na vzdelávanie počas pandémie covid-19 na Slovensku – porovnanie rodičov detí so špeciálnymi potrebami a rodičov detí bez identifikovaných špeciálnych potrieb¹

Robert Tomšík, Eva Rajčániová, Petra Ferenčíková,
Alena Kopányiová

Oddelenie diagnostických nástrojov, Výskumný ústav detskej psychológie
a patopsychológie VÚDPaP

Redakci zasláno 4. 6. 2020 / upravená verze obdržena 16. 9. 2020 /
k uveřejnění přijato 6. 10. 2020

Abstrakt: Cieľom empirickej štúdie je mapovať priebeh dištančného vzdelávania na Slovensku počas pandémie covid-19. Konkrétne, výskum sa zameriava na preskúmanie rozdielov medzi rodičmi detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) a rodičmi, ktorých deti nemajú identifikované ŠVVP v špecifikách dištančného vzdelávania. Ďalej sa výskum zameriava na zistenie ako zabezpečovanie vzdelávania v domácom prostredí prežívajú rodičia a ich deti – ich obavy a vnímanie podpory zo strany školy. Pomocou dotazníka vlastnej konštrukcie sú tieto premenné zisťované na vzorke N = 462 rodičov. Prvá časť štúdie je venovaná teoretickým východiskám a aktuálnym empirickým výskumom, ktoré naplňajú výskumné ciele práce. Ďalšia časť popisuje metodologické postupy. Posledná časť príspevku je venovaná interpretácii výsledkov, v ktorej sú bližšie opísané nasledovné zistenia: žiaci 2. stupňa ZŠ a SŠ venujú denne o približne hodinu viacej času učebnej činnosti, v porovnaní so žiakmi 1. stupňa; rodičia, ktorí sa cítia byť menej kompetentní pri vzdelávaní svojich detí doma, majú tendenciu intenzívnejšie prežívať obavy, že ich dieťa doma nezíska dostatočné vedomosti; najčastejšie obavy rodičov vo vzťahu k učivu a iným školským povinnostiam sú zvládnutie školských povinností ich detí, či obavy, že neprebrali dostatok učiva; najčastejšie obavy detí sú späté s absenciou sociálnych kontaktov a obavy z nezvládnutia školských povinností. Medzi rodičmi detí so ŠP a bez ŠP boli zistené rozdiely v plánovaní učebnej činnosti; nedostatku vybraných učebných pomôcok; či potrebe podpory špecialistov a odborníkov.

Kľúčové slová: covid-19, dištančné vzdelávanie, špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby

¹ Výskum bol realizovaný v rámci národného projektu NFP312010APV4 – *Aktualizácia systému usmerňovania a rozvoja ďalších zložiek v systéme poradenstva a prevencie.*

1 Teoretické východiská

Pandémia nového koronavírusu (SARS-CoV-2) a choroba covid-19 ním spôsobená mala bezprecedentný dopad na systém školstva po celom svete. Organizácia UNESCO hovorí o vyše jednej miliarde žiakov a študentov, ktorí boli celosvetovo zasiahnutí opatreniami v súvislosti s pandémiou koronavírusu (UNESCO, 2020). Na Slovensku bol prvý prípad ochorenia covid-19 potvrdený dňa 6. marca 2020, na čo vláda SR vydala súbor nariadení, ktoré sa týkali zákazov školských súťaží a predmetových olympiád, exkurzií a výletov, všetkých športových podujatí realizovaných v sústave škôl a školských zariadení. Postupne sa zatvorili tiež detské ihriská, vonkajšie aj vnútorné športoviská, detské kútiky a všetky voľnočasové zariadenia, kde by dochádzalo k združovaniu detí. Od 16. marca 2020 došlo k úplnému zatvoreniu vzdelávacích inštitúcií a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR nariadilo do odvolania prerušiť prezenčnú formu štúdia a nahradiť ju dištančnou metódou výuky, čo ovplyvnilo vzdelávanie všetkých vyše 988 tisíc žiakov a študentov na Slovensku (UNESCO, 2020).

Slovensko kvôli reštrikčným opatreniam muselo pristúpiť k využívaniu dištančnej formy vzdelávania v oveľa väčšej miere ako doposiaľ, od materských škôl až po vysokoškolských študentov. Za dištančnú formu vzdelávania považujeme „diaľkové vzdelávanie prostredníctvom korešpondencie, telekomunikačných médií a iných prostriedkov, bez priameho kontaktu medzi pedagogickým zamestnancom a samostatne študujúcim žiakom“ (Zákon č. 245/2008 Z.z., 2008, § 54 ods. 10). Niektoré školy už začali s využívaním elektronických informačných systémov, komunikácia prostredníctvom nich však bola určená najmä pre rodičov. Zabezpečiť systém online vyučovania s rozvrhom, rozdelením žiakov do menších skupín a koordináciu učiteľov, získanie platforiem na vyučovanie a preposielanie učiva a edukačných materiálov sa stalo výzvou pre všetky školy. Takisto uzatvorenie škôl a tried na Slovensku bolo doposiaľ skôr lokálneho charakteru a v časovo krátkom rozsahu, napríklad počas „chrípkových prázdnin“ alebo počas hromadného výskytu pedikulózy. V krajinách s častým výskytom epidémií, napr. v Hongkongu, v Austrálii a v Kanade (pandémia H1N1) je uzatvorenie škôl úspešným nefarmakologickým opatrením pri zmiernení šírenia ochorení, avšak nepoznáme presný rozsah jeho dopadov na deti a rodiny (Doyle, 2020). Podľa našich vedomostí zatiaľ neexistuje žiadna medzinárodná štúdia, ktorá by mapovala účinky uzatvorenia všetkých školských zariadení na takéto dlhé obdobie, aké nastalo v roku 2020 v dôsledku nového koronavírusu.

Viacerí odborníci (Bol, 2020; Cullinane, 2020; Doyle, 2020; Toseeb et al., 2020) poukazujú na riziko prehĺbenia nerovností vo vzdelávaní pri dlhodobejšom uzatvorení vzdelávacích inštitúcií. Štúdia z Holandska mapujúca žiakov od 4 do 18 rokov (Bol, 2020) ukázala prehĺbovanie nerovností medzi deťmi zo znevýhodnených rodín a rodín, ktoré majú vyšší socio-ekonomický status. Takisto sa zvyrazňujú nerovnosti medzi samotnými školami v jednej krajine a ich možným materiálным a technickým zabezpečením online výuky. V Anglicku analýza od Sutton Trust v edukačnom sektore poukázala na variabilitu v rámci dištančného vzdelávania medzi súkromnými a verejnými školami, rovnako aj medzi školami z bohatších a chudobnejších oblastí krajiny (Cullinane, 2020). Podobné závery uvádza aj Česká školní inspekce (2020) kde sa pri vzdelávaní na diaľku na základných a stredných školách počas pandémie covid-19 ukázali zásadné rozdiely medzi regiónmi Českej republiky na úrovni riadenia školy, prístupe školy k vyučovaniu a tiež v podmienkach pre vzdelávanie na diaľku.

V dôsledku odlišných podmienok sme tiež svedkami rozdielov v počte online vyučovacích hodín nielen v rámci škôl v jednej krajine, ale aj medzi krajinami vo svete. Rozdiely počas dištančného vzdelávania sa týkali celkového počtu hodín denne, ale aj počtu vyučovacích hodín na predmet týždenne. O rozdieloch v počte akademických hodín za deň a tiež v počte hodín venovaných určitému predmetu a ich dopadu na akademický výkon žiakov hovoria Burgess a Sievertsen (2020) a tiež Lavy (2015). Nakoľko slovenské učebné osnovy neboli tvorené pre dištančné vzdelávanie, muselo sa od mnohých predmetov upustiť, rovnako boli vylúčené aj niektoré témy z povinných predmetov z dôvodu nedostatku času v online priestore. Z aprílového prieskumu KPMG Business Institute (2020) s 330 slovenskými učiteľmi vyplýva, že polovica opýtaných učiteľov odučila v priemere menej ako dve hodiny denne, tretina učiteľov učí 3 až 4 hodiny denne. Žiaci po celom svete okrem online vyučovacích hodín mali k dispozícii aj rôzne vzdelávacie platformy, online knižnice a televízne programy, čo je ďalší z dôvodov, prečo sa môže počet vyučovacích hodín na dieťa líšiť (World Bank Group, 2020).

Na nedostatky v dištančnom vzdelávaní poukazuje aj štúdia Eduroma zo Slovenska, ktorá potvrdzuje, že žiaci z marginalizovaných rómskych komún (MRK), aj napriek dostupnosti technických vymožeností, kvôli domácej situácii a nedostatku súkromia majú ťažkosti s online vyučovaním a chýba im aj pedagogické vedenie učiteľa. Žiaci z MRK, ktorí nemajú technické zázemie a nie sú podporovaní prostredím, neboli pravidelne zapojení do dištančného

vzdelávania. Prehĺbila sa segregácia chudobných a málo motivovaných žiakov z vylúčených komún (Rafael & Krejčíková, 2020). Dostupná literatúra mapujúca ťažkosti dištančného vzdelávania počas korona krízy u detí bez špeciálnych potrieb poukazuje najmä na potreby materiálneho a technického zabezpečenia (Bol, 2020; Cullinane, 2020). Výsledky z prieskumu potrieb rodičov detí so ŠVVP vo veku od 4 do 18 rokov ukazujú na chýbajúce materiálne zabezpečenie, ale tiež aj na potreby pomoci a rady od špecialistu, potrebu pomoci a rád týkajúcich sa duševného stavu dieťaťa, vyššiu podporu zo strany školy a tiež na potrebu ďalších podporných materiálov a návodov pre domáce učenie detí so špeciálnymi potrebami (Toseeb et al., 2020).

Viaceré práce tiež upozorňujú na psychologické dopady uzavretia vzdelávacích inštitúcií a opatrení zabezpečujúcich sociálny odstup na deti a mládež. Deti a mládež sa museli vyrovnáť so stratou osobného kontaktu s blízkymi a vrstovníkmi a tiež redukciami komunikácie s učiteľom alebo školským asistentom. Zaznamenaný bol tiež výskyt negatívnych emócií, frustrácie, nudy vznikajúcej z pocitu uväznenia v domácnosti, pocit nedostatku osobného priestoru a straty bežnej rutiny (Wang et al., 2020). Zvýšila sa tiež miera prežívania úzkosti a neistoty týkajúcej sa školy a priebehu vyučovacieho procesu, strachu z hodnotenia a obavy zo zvládnutia nového spôsobu vyučovania (Lades et al., 2020). Podľa Wanga a kol. (2020) má takáto situácia negatívny dopad na mentálne zdravie detí a mládeže a zvyšuje ich psychosociálny stres. U mladých ľudí sa zvýšil výskyt depresí a bol potvrdený nárast fyzického aj psychického násillia takmer vo všetkých krajinách (Campbell, 2020).

Uzatvorenie vzdelávacích inštitúcií malo priamy dopad nielen na edukáciu a mentálne zdravie detí, ale tiež na rodičov, ktorí museli v dôsledku situácie prijať väčšiu mieru zodpovednosti za dohľadanie nad plnením školských povinností a zabezpečenie technických a materiálnych potrieb vzdelávania a to popri pracovnej činnosti a starostlivosti o domácnosť. Holandská štúdia poukázala na obavy rodičov súvisiace s kompetentnosťou pomáhať svojim deťom pri vzdelávaní počas korona krízy (Bol, 2020). Takmer 25 % rodičov sa cítilo nekompetentných alebo málo kompetentných pri pomoci dieťaťu s edukáciou doma, najmä pre deti na stredných školách (Bol, 2020). Podobné výsledky reportuje aj štúdia z Írska, kde 39–40 % rodičov pocitovalo veľké až veľmi veľké obavy z domáceho vzdelávania (Doyle, 2020).

Štúdia z USA mapovala podiel dvoch partnerov v domácnosti na trávení času s deťmi do 17 rokov a pomáhaniu pri ich vyučovacom procese. Napriek tomu,

že sa zvýšil pobyt otca v domácnosti a trávenie jeho času s dieťaťom, zodpovednosť za dodržiavanie učebných osnov alebo vytvorenie vzdelávacieho obsahu a jeho plánovanie vopred mala na starosti výhradne matka (50 % respondentov), z 12 % mal zodpovednosť otec, 28 % respondentov uviedlo rovnakú zodpovednosť partnerov. Výsledky tak poukazujú na veľkú záťaž matky počas dištančného vzdelávania (Carlson, Petts, & Pepin, 2020).

Okrem dopadu korona krízy na rodičov všeobecne, sa niektoré štúdie zamerali na vplyv korona krízy na rodičov detí so špeciálnymi potrebami. Štúdia v Anglicku poukázala na negatívny vplyv koronavírus pandémie na duševné zdravie rodičov detí so špeciálnymi potrebami a zdravotným znevýhodnením vo veku od 5 do 18 rokov. Rodičia pociťovali zvýšenú úzkosť aj stres. Taktiež sa u týchto rodičov objavila špecifická reakcia – obavy o budúcnosť dieťaťa, aby ešte viac nezaostávali a neprišli o progres, ktorý doteraz dosiahli (Asbury et al., 2020).

Organizácia UNESCO Bangkok (2020) upozorňuje, že v zdravotných krízach, ako je aj korona kríza, sa zdravotne postihnutým osobám často poskytuje menšia pomoc a nedostatočne vyškolený personál. Deti so špeciálnymi potrebami taktiež negatívne ovplyvňuje postavenie mimo triedy, strata prístupu k spolužiakom a k hrám s nimi, čo je pre ich rozvoj rovnako dôležité ako samotné vzdelávanie. Vzdelávanie je u nich náročnejšie najmä kvôli času potrebnému na učenie a špeciálnym zdrojom a pomôckam. Zabezpečenie takýchto podmienok počas uzatvorenia škôl môže byť pre ich rodiny z finančných, alebo iných dôvodov nerealizovateľné (UNESCO Bangkok, 2020).

2 Metodológia výskumu

2.1 Výskumné ciele

Prerušenie vyučovania na školách a presun vzdelávania do domáceho prostredia v dôsledku pandémie koronavírusu predstavuje zvýšenú záťaž pre rodičov detí rôzneho veku. Špecifickou skupinou v tejto súvislosti sú rodičia detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP), pre ktorých môže táto situácia predstavovať odlišné spektrum výziev. Cieľom tohto výskumu je preto zmapovať priebeh dištančného vzdelávania na Slovensku počas pandémie koronavírusu z perspektívy rodičov, pričom primárne sa zameriava na preskúmanie rozdielov medzi rodičmi detí so ŠVVP a rodičmi, ktorých deti nemajú identifikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby v troch premenných: A) Čas venovaný domácej povinnej učebnej činnosti;

B) Prežívanie rodiča vo vzťahu k zabezpečeniu domáceho vzdelávania; C) Plánovanie učebnej činnosti. Sekundárne si výskum kladie za cieľ popísať prežívanie rodičov, ich obavy a potreby pri zabezpečovaní vzdelávania v domácom prostredí a rodičmi vnímanú participáciu školy.

2.2 Metóda

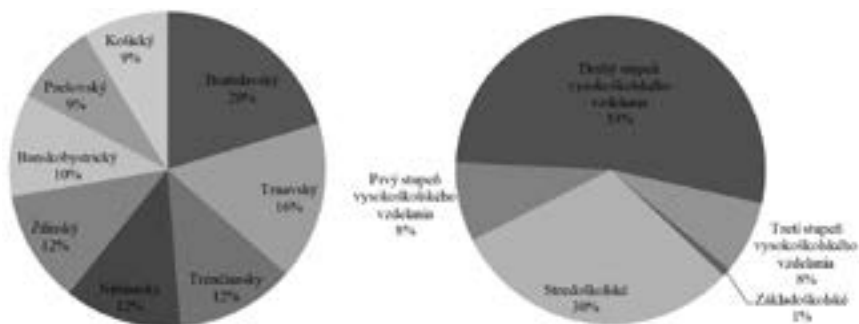
Pre účely výskumu bol vytvorený online dotazník, pozostávajúci zo 69 položiek v niekoľkých častiach. V úvode boli respondenti informovaní o účele výskumu, spôsobe zaobchádzania s dátami a následne boli požiadaní o vyjadrenie svojho súhlasu s účasťou vo výskume. Ďalšia sekcia dotazníka bola venovaná základným sociodemografickým údajom (vek, pohlavie, vzdelanie, kraj a pod.), otázkam o počte a veku detí, prítomnosti špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí, či otázkam o vlastnej skúsenosti s ochorením covid-19. Nasledujúce časti dotazníka sa zameriavali na zisťovanie aktuálneho prežívania respondentov, sledovanie mediálnych správ a vnímanie opatrení v súvislosti s pandemiou koronavírusu. V predkladanom texte sa venujeme poslednej časti online dotazníka, ktorú tvorilo 14 položiek, z toho 9 uzavretých a 5 otvorených položiek, týkajúcich sa dištančného vzdelávania detí. V prípade uzavretých položiek respondenti označili svoju odpoveď na hodnotiacej škále, prípadne išlo o položky typu „ratio data“ (Mangal & Mangal, 2013), kde respondenti zadávali číselný údaj, konkrétne počet hodín. Znenie jednotlivých položiek a spôsob odpovedania naň je bližšie opísaný v prilohe 1. V závere dotazníka boli okrem poďakovania uvedené telefonické a e-mailové kontakty, kde mohli respondenti v prípade potreby vyhľadať odbornú psychologickú pomoc a podporu.

2.3 Zber dát

Zber dát prebiehal v období od 14. 4. 2020 do 17. 5. 2020, teda v čase, kedy na Slovensku platili mimoriadne opatrenia v dôsledku šírenia koronavírusu prerušujúce vyučovanie na školách a školských zariadeniach. Dotazník bol šírený v online priestore prostredníctvom webových a facebookových stránok Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie, online newslettera tejto inštitúcie, ďalej prostredníctvom facebookových skupín združujúcich rodičov, ktorí sa zaujímajú o problematiku školstva a dištančného vzdelávania a tiež bol zaslaný e-mailom združeniam rodičov detí s rôznymi špeciálnymi potrebami. Online dotazník bol šírený v dvoch jazykových verziách, v slovenskej a maďarskej.

2.4 Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 462 respondentov, z toho 428 žien a 32 mužov, 2 respondenti neuviedli pohlavie. Vek respondentov sa pohyboval od 25 do 62 rokov, pričom priemerný vek bol 40,73 rokov ($SD^2 = 5,80$). Respondenti sú rodičmi jedného až siedmich detí vo veku od niekoľko mesiacov až po 35 rokov ($M^3 = 11,13$; $Md^4 = 10$, $SD = 6,07$). Rodičia detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami tvorili 20,6 % výskumnej vzorky ($N^5 = 95$), pričom súčasťou tejto skupiny boli rodičia detí so zdravotným znevýhodnením (vývinové poruchy učenia, poruchy aktivity a pozornosti, narušená komunikačná schopnosť, poruchy autistického spektra, telesné postihnutie, mentálne postihnutie, viacnásobné postihnutie), ako aj rodičia detí s intelektovým nadaním. Slovenskú verziu dotazníka vyplnilo 80,7 % ($N = 373$) respondentov, zvyšných 19,3 % ($N = 89$) respondentov vyplnilo dotazník v maďarskej jazykovej verzii. Z pohľadu bydliska respondentov je vo vzorke zastúpených všetkých 8 krajov Slovenska (viď Obr. 1), pričom najviac, 20,1 % respondentov, pochádza z Bratislavského kraja. Až 52,4 % respondentov udáva vysokoškolské vzdelanie (viď. obr. 1). Žiadny z respondentov neuviedol osobnú skúsenosť s ochorením covid-19, no 14 respondentov (3,0 %) malo blízkeho či známeho, ktorý bol nakazený koronavírusom. Použitý bol príležitostný výber výskumnej vzorky.

Obrázok 1. Rozloženie výskumnej vzorky podľa bydliska a najvyššieho dosiahnutého vzdelania.

2.5 Spracovanie výskumných dát

Dáta boli spracované pomocou programu SPSS ver. 22 for Windows. Boli použité metódy deskriptívnej štatistiky (frekvencia, priemer, štandardná odchýlka a štandardná chyba priemeru, minimum a maximum) a metódy inferenčnej štatistiky (testy normality distribúcie dát, korelačné koeficienty a komparačné analýzy). Pri testovaní inferenčnými testami bola overená normalita distribúcie dát pomocou Kolmogorovho-Smirnovovho testu (pri všetkých položkách hladina významnosti p bola $> 0,05$; Tomšík, 2017), na základe ktorého boli použité ďalšie parametrické testy pre analýzu dát: Studentov t -test a Pearsonov koeficient korelácie. Grafy boli vytvorené pomocou programu MS Excel. Otvorené otázky boli konceptualizované a následne kategorizované. Otázky boli analyzované dvoma výskumníkmi. Následne boli jednotlivé kategórie komparované za cieľom zvýšenia spoľahlivosti.

3 Výsledky

Ako prvé boli štatistickej analýze podrobené odpovede na otázku mapujúcu počet hodín, ktoré deti podľa výpovedí rodičov denne venujú povinnej učebnej činnosti. Jej výsledky uvádzame v tabuľke 1. Z celkového počtu žiakov so ŠVVP bolo 9,9 % žiakov, ktorí ukončili povinnú školskú dochádzku, resp. ne navštevujú školu; 12,3 % bolo žiakov, ktorí navštevovali materskú alebo špeciálnu materskú školu; a 5,21 % bolo študentov vysokých škôl. U týchto žiakov a študentov neboli analyzované počty hodín, ktoré venovali povinnej učebnej činnosti. Špeciálne školy (aj pre nadaných) a liečebno-výchovné sanatórium navštevovalo spolu 6,8 % zo žiakov. Ostatní žiaci (63,1 %) navštevovali bežné základné a stredné školy. Počet hodín je pomerne rovnomerne distribuovaný vo všetkých výskumných podskupinách. Žiaci navštevujúci 1. stupeň základných škôl venovali podľa výpovedí rodičov približne $M = 2,9$ hodín denne povinnej učebnej činnosti. Žiaci so ŠVVP venovali povinnej učebnej činnosti o približne 0,25 hodín denne menej, v porovnaní s deťmi bez špeciálnych potrieb. Podobné zistenia evidujeme aj pri žiakoch navštevujúcich stredné školy, kde žiaci so ŠVVP venovali povinnej učebnej činnosti podľa výpovedí rodičov menej času denne ako žiaci bez ŠVVP. Opačné zistenia sú pri žiakoch navštevujúcich 2. stupeň základných škôl. V tomto prípade, žiaci so ŠVVP venovali denne povinnej učebnej činnosti viac času, v porovnaní so žiakmi bez ŠVVP. Rozdiel evidujeme aj medzi jednotlivými stupňami vzdelávania, kde žiaci navštevujúci 2. stupeň základných škôl a stredné školy, venovali povinnej učebnej činnosti viac času denne, v porovnaní so žiakmi navštevujúcimi 1. stupeň základných škôl.

Tabuľka 1

Čas venovaný domácej povinnej učebnej činnosti

Skupiny		Nr	Nd	M	SD	SEM	MIN	MAX
Rodičia detí so ŠVVP	Žiaci 1. st. ZŠ	95	67	2,70	1,51	0,19	0	8
	Žiaci 2. st. ZŠ		65	3,92	1,73	0,21	0	10
	Žiaci SŠ		20	3,11	1,49	0,34	1	6
Rodičia detí bez ŠVVP	Žiaci 1. st. ZŠ	365	218	2,95	1,35	0,09	0	9
	Žiaci 2. st. ZŠ		172	3,59	1,72	0,13	0	10
	Žiaci SŠ		112	3,92	1,90	0,18	0	10
Spolu	Žiaci 1. st. ZŠ	460	285	2,89	1,39	0,08	0	9
	Žiaci 2. st. ZŠ		238	3,67	1,73	0,11	0	10
	Žiaci SŠ		132	3,53	1,87	0,20	0	10

Pozn.: Nr – počet rodičov; Nd – počet žiakov; M – priemer; SD – štandardná odchýlka; SEM – štandardná chyba priemeru; ŠVVP – špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

V ďalšej časti uvádzame výsledky opisnej a inferenčnej štatistiky troch položiek zisťujúcich pocity rodičov pri edukácii svojich detí (osobné kompetencie pri vzdelávaní; obavy zo vzdelávania v domácom prostredí; tlak na rodičov pri vzdelávaní v domácom prostredí). Vo všetkých troch otázkach rodičia odpovedali pomocou miery súhlasu/nesúhlasu na škále od 1 (rozhodne nesúhlasím) do 5 (rozhodne súhlasím). Približne 19,9 % rodičov súhlasilo, že sa necítia byť kompetentní pri edukácii ich detí, kým 54,5 % rodičov s týmto výrokom nesúhlasilo. Približne 30,9 % rodičov súhlasilo, že majú obavy, že ich dieťa/deti nezíska/jú dostatočné vedomosti a rozvoj, kým 48,9 % rodičov s týmto výrokom nesúhlasilo. Vo všetkých troch položkách sa priemer odpovedí pohybuje okolo aritmetického priemeru škály (3), resp. je zanedbateľne nižší ako uvedená hodnota. Medzi výskumnými skupinami (rodičia detí bez ŠVVP a rodičia detí so ŠVVP) neexistuje štatisticky významný rozdiel ani v jednej zo skúmaných premenných ($< 0,05$). Napriek tomu, medzi výskumnými premennými bol zistený štatisticky významný vzťah: rodičia, ktorí sa cítia byť menej kompetentní pri vzdelávaní svojich detí doma, majú

tendenciu intenzívnejšie prežívať obavy, že ich dieťa doma nezíska dostatočné vedomosti ($r = 0,448$; $p < 0,001$) a intenzívnejšie pociťujú psychický tlak pri zastupovaní učiteľov v domácom vzdelávaní počas koronavírus pandémie ($r = 0,336$; $p < 0,001$).

Tabuľka 2

Prežívanie rodiča vo vzťahu k zabezpečeniu vzdelávania v domácom prostredí počas koronavírus pandémie

Výrok	Skupiny	N	M	SEM	SD	t	P
A) Necítim sa byť dostatočne kompetentný/á pri vzdelávaní môjho/mojich dieťaťa/detí, ktoré musím robiť počas koronavírus pandémie	Rodičia detí bez ŠVVP	360	2,37	0,06	1,27	0,783	0,434
	Rodičia detí so ŠVVP	93	2,48	0,13	1,32		
	Spolu	453	2,43	0,06	1,28		
B) Mám obavy, že moje dieťa/ti doma nezíska/jú dostatočné vedomosti a rozvoj počas koronavírus pandémie	Rodičia detí bez ŠVVP	359	2,70	0,07	1,41	1,207	0,230
	Rodičia detí so ŠVVP	94	2,50	0,14	1,42		
	Spolu	453	2,60	0,06	1,41		
C) Vymedzte veľkosť tlaku, ktorý pociťujete pri zastupovaní učiteľov v domácom vzdelávaní počas koronavírus pandémie	Rodičia detí bez ŠVVP	355	2,68	1,30	0,06	1,877	0,061
	Rodičia detí so ŠVVP	91	2,97	1,38	0,14		
	Spolu	446	2,82	0,06	1,32		

Pozn.: N – počet; M – priemer; SD – štandardná odchýlka; SEM – štandardná chyba priemeru; t – Studentov t-test; p – hladina štatistickej významnosti; ŠVVP – špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

Výsledky analýz odpovedí na položky zamerané na zistenie spôsobu plánovania učebnej činnosti žiakov rodičmi sú uvedené v tabuľke 3. Približne 51,1 % (N = 236) čiastočne plánovalo vopred učebnú činnosť žiakov, kým iba 16,5 % (N = 76) plánovalo podrobne vopred učebnú činnosť žiakov. Rodičia

s deťmi so ŠVVP dávali väčší dôraz na plánovanie učebnej činnosti svojich detí (čiastočne 58,9 %, N = 56; podrobne 22,1 %, N = 21), v porovnaní s rodičmi detí bez ŠVVP (čiastočne 49,4 %, N = 178; podrobne 15,3 %, N = 55). Zapojenie učiteľov do domácej učebnej činnosti rodičia v oboch skupinách vnímajú veľmi podobne. Približne 12,5 % rodičov odpovedalo, že sa učitelia na tejto činnosti nepodieľali. Viac ako 87,5 % rodičov uviedlo, že im učitelia čiastočne alebo plne pomáhali pri plánovaní učebnej činnosti ich detí.

Porovnateľné zastúpenie odpovedí v oboch výskumných podskupinách bolo zistené aj pri poslednej položke mapujúcej del'bu učebnej činnosti medzi rodičmi. Iba 14,1 % rodičov sa na učebnej činnosti detí podieľalo rovnomerne, kým iba 13,8 % uviedlo, že im partner/partnerka signifikantne pomáha pri tejto činnosti. Vyše 72,1 % rodičov uviedlo, že túto činnosť vykonávajú sami, resp. že im partner pomáha len veľmi málo (33,7 % v celom súbore). Je nevyhnutné poznamenať, že z celkového počtu respondentov bolo 417 žien a 29 mužov, z ktorých iba 7 uviedli, že im partnerky málo alebo vôbec nepomáhali pri učebnej činnosti detí.

Tabuľka 3

Plánovanie učebnej činnosti

Otázky	Odpovede	Rodičia detí so ŠVVP		Rodičia detí bez ŠVVP		Spolu	
		N	%	N	%	N	%
D) Plánujete vopred učebnú činnosť dieťaťa?	Nie	18	18,9	127	35,3	145	31,7
	Čiastočne	56	58,9	178	49,4	236	51,6
	Áno, veľmi podrobne	21	22,1	55	15,3	76	16,6
	Spolu	95	100,0	360	100,0	457	100,0
E) Podieľajú sa učitelia Vášho/Vašich dieťaťa/detí na plánovaní učebnej činnosti?	Nie	12	12,6	45	12,5	57	12,5
	Čiastočne	38	40,0	130	36,1	169	37,0
	Áno	45	47,4	185	51,4	231	50,5
	Spolu	95	100,0	360	100,0	457	100,0
F) Podieľa sa Váš partner na povinnej učebnej činnosti?	Nie	34	36,6	138	39,1	172	38,4
	Len málo	35	37,6	116	32,9	151	33,7

Otázky	Odpovede	Rodičia detí so ŠVVP		Rodičia detí bez ŠVVP		Spolu	
		N	%	N	%	N	%
	Veľmi mi pomáha	13	14,0	48	13,6	62	13,8
	Delíme túto činnosť rovnomerne	11	11,8	51	14,4	63	14,1
	Spolu	93	100,0	353	100,0	448	100,0

Pozn.: N – počet; ŠVVP – špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

V nasledujúcej časti uvádzame sumarizáciu výsledkov nasledovných otvorených otázok: *A) Aké materiály, prostriedky alebo pomôcky Vám chýbajú pri učebnej činnosti Vašich detí počas koronavírus pandémie?; B) Z čoho máte ešte obavy? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.); C) Z čoho má/jú Vaše dieťa/ti obavy počas koronavírus pandémie? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.); D) Čo by Vám pomohlo pri vzdelávaní detí doma počas koronavírus pandémie?; E) Uvedte, v čom vidíte nedostatky zo strany školy pri vzdelávaní Vašich detí počas pandémie.*

Na prvú otázku bolo získaných 285 odpovedí, z čoho 77 bolo od rodičov detí so ŠVVP. Výsledky sú graficky znázornené na obrázku 2, v ktorom pre komparáciu uvádzame percentuálnu distribúciu odpovedí v jednotlivých výskumných podskupinách. Spolu 35,8 % rodičov uviedlo, že pri domácom vzdelávaní im nechýbajú žiadne pomôcky, prostriedky alebo materiály (24,7 % rodičov s deťmi so ŠVVP; 39,9 % rodičov detí bez špeciálnych potrieb). Ďalšou najčastejšou odpoveďou boli *Učebnice, skriptá, zošity, pracovné listy* (13,7 %) a *Tlačiareň/Toner/Notebook/Internet/Iná technika* (15,1 %), kde práve v tejto kategórii zaznamenávame najväčší rozdiel medzi výskumnými podskupinami.

Rodičia s deťmi so ŠVVP uvádzali častejšie absenciu technických a elektronických pomôcok (23,4 %) v porovnaní s rodičmi detí bez špeciálnych potrieb (12,0 %). Ďalšie menšie rozdiely zaznamenávame aj v kategóriách *Video a audio materiály/Online vyučovanie a Pedagogická a didaktická pomoc/Online podpora*, ktoré rodičia detí so ŠVVP (13,0 %/10,4 %) uvádzali častejšie, v porovnaní s rodičmi detí bez špeciálnych potrieb (6,7 %/6,3 %).

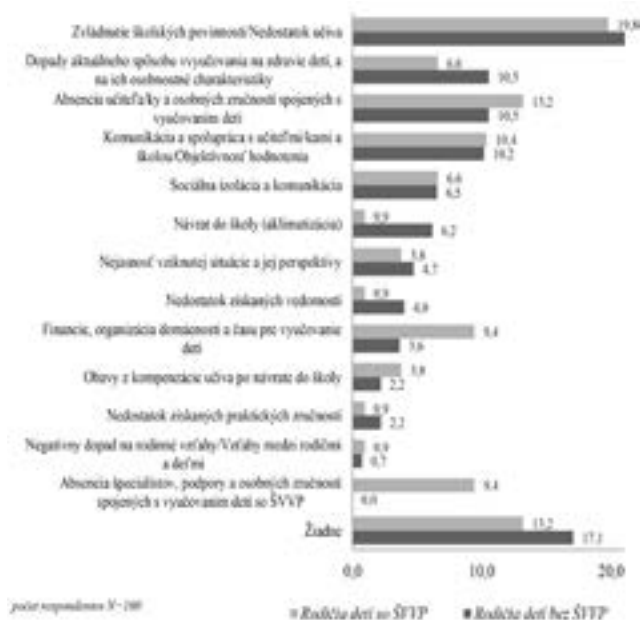
Obrázok 2. Materiály, prostriedky, alebo pomôcky, ktoré rodičom absentovali pri učebnej činnosti detí počas koronavírus pandémie.

Ďalšie dve otvorené otázky boli zamerané na mapovanie obáv rodičov a detí vo vzťahu ku škole/učivu a celkovo vzniknutej situácii: B) *Z čoho máte ešte obavy? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.; 384 odpovedí); C) Z čoho má/jú Vaše dieťa/ti obavy počas koronavírus pandémie? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.; 333 odpovedí).*

V otázke B) 15,9 % rodičov uviedlo, že pri domácom vzdelávaní nemali žiadne obavy vo vzťahu ku školským povinnostiam ich detí. Najčastejšie uvádzanou odpoveďou bolo Zvládnutie školských povinností/Preberanie povinného učiva či obavy, že s deťmi neprebrali dostatok učiva (21,4 %). Ďalšie frekventované kategórie pre obe skupiny boli *Absencia učiteľa/ky a osobných zručností spojených s vyučovaním detí* (11,2 %), *Komunikácia a spolupráca s učiteľmi/kami a školou / Objektívnosť hodnotenia* (10,2 %) a *Dopady aktuálneho spôsobu vyučovania na zdravie detí, a na ich osobnostné charakteristiky (napríklad: motivácia, lenivosť, strata disciplíny....; 9,4 %).*

V otázke B) boli odpovede porovnateľne distribuované medzi výskumnými podskupinami, až na niekoľko výnimiek. Prirodzene, rodičia detí so ŠVVP pociťovali absenciu špecialistov pri vzdelávaní ich detí (9,4 %; bez voľby v skupine rodičov detí bez špeciálnych potrieb), a vyjadrili, že mali väčší problém

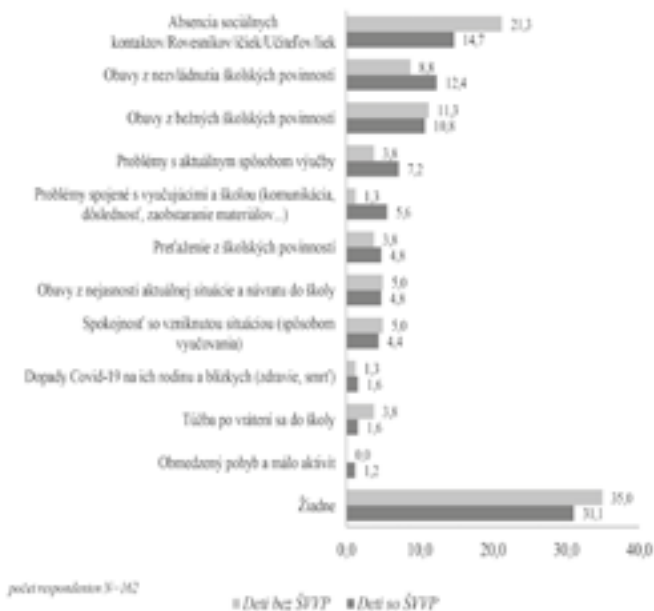
s financiami, organizáciou domácnosti a časom pre vyučovanie detí (9,4 %), v porovnaní s rodičmi detí bez špeciálnych potrieb (3,6 %). Kým na druhej strane, rodičia detí bez špeciálnych potrieb sa častejšie obávali vzdelávacej stránky a uvádzali častejšie kategórie: *Návrat do školy (aklimatizácia)*, *Nedostatok získaných praktických zručností*, *Nedostatok získaných vedomostí* (viď obr. 3).

Obrázok 3. Obavy rodičov vo vzťahu k učivu a iným školským povinnostiam.

V otázke C) *Z čoho má/jú Vaše dieťa/ti obavy počas koronavírus pandémie? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.; 333 odpovedí)*, rodičia najčastejšie uvádzali, že ich deti nemali žiadne starosti vo vzťahu ku škole a učivu, konkrétne 33,0 %. Ďalšie často volené kategórie boli spojené s bežným životom a bežnými školskými povinnosťami: *Absencia sociálnych kontaktov/Rovesníkov/ičiek/Učiteľov/liek* (18,0 %), *Obavy z nezvládnutia školských povinností* (10,6 %) a *Obavy z bežných školských povinností* (11,0 %). Drobné

rozdielely v distribúcii odpovedí zaznamenávame iba v kategóriách *Obavy z nezvládnutia školských povinností*, *Problémy s aktuálnym spôsobom výučby*, *Problémy spojené s vyučujúcimi a školou (komunikácia, dôslednosť, zaobstaranie materiálov...)*, kde rodičia detí bez ŠVVP uvádzali tieto kategórie častejšie, kým kategóriu *Absencia sociálnych kontaktov/Rovesníkov/íčiek/ Učiteľov/liek* uvádzali častejšie rodičia detí so ŠVVP.

Obrázok 4. Obavy detí počas koronavírus pandémie.

V otázke D) *Čo by Vám pomohlo pri vzdelávaní detí doma počas koronavírus pandémie?* rodičia najčastejšie uvádzali nedostatok online materiálov, či online vyučovania (27,6 %). Ďalšie frekventované kategórie boli faktory zaradené ako iné (školská jedáleň, otvorenie školy a pod.), či odpoveď neviem (9,2 %); a kategória kde sa rodičia vyjadrili, že mali všetky potrebné prostriedky zaobstarané (8,2 %). Výraznejší rozdiel však evidujeme v kategórii *Podpora odborníka (logopéd, špeciálny pedagóg, psychológ)*, ktorú prirodzene častejšie uvádzali rodičia detí so ŠVVP a *Lepšia komunikácia učiteľa, školy,*

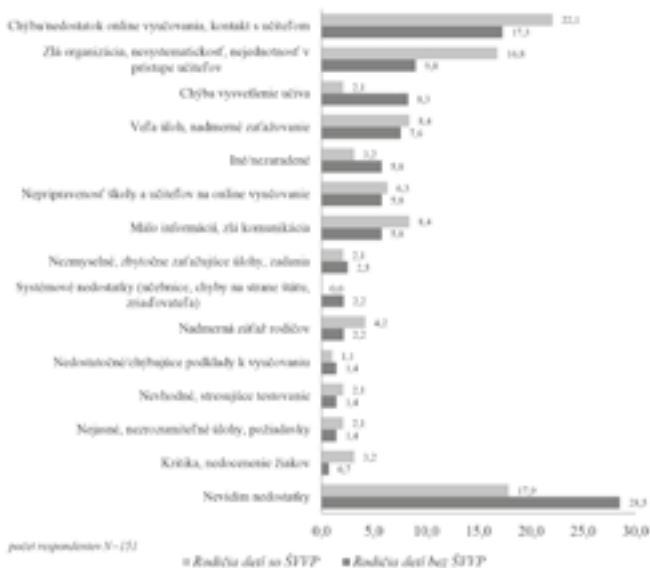
konzultácie, ktorú tiež častejšie uvádzali rodičia detí so ŠVVP. Rodičia detí bez špeciálnych potrieb v tejto otázke častejšie volili iba kategórie späté so samotným vyučovaním a organizáciou vyučovania: *Rozvrh hodín, harmonogram a Metodická podpora pre rodiča, vedomosti*. Napriek tomu, medzi výskumnými skupinami v týchto kategóriách nezaznamenávame markantný rozdiel (viď obr. 5).

Obrázok 5. Pomoc pri vzdelávaní počas koronavírus pandémie (výpovede rodičov).

V poslednej otázke E) Uved'te, v čom vidíte nedostatky zo strany školy pri vzdelávaní Vašich detí počas pandémie, sme zaznamenali 531 odpovedí. Približne 23,2 % rodičov uviedlo, že nevidia nedostatky v kooperácii so školou pri vzdelávaní ich detí počas pandémie. Rozdiel v tejto kategórii bol väčší medzi výskumnými skupinami, kde rodičia detí bez ŠVVP vnímali spoluprácu so

školou ako viac problematickejšiu (28,5 %) v porovnaní s rodičmi detí so ŠVVP (17,9 %) z pohľadu tejto kategórie. Napriek tomu, ďalšie najčastejšie uvádzané kategórie boli *Zlá organizácia, nysystematickosť, nejednotnosť v prístupe učiteľov* (12,9 %) a *Chýba/nedostatok online vyučovania, kontakt s učiteľom* (19,7 %), avšak rodičia detí so ŠVVP tieto kategórie uvádzali výrazne častejšie. Rodičia detí bez ŠVVP mali skôr problém so samotným vysvetľovaním učebnej látky.

Obrázok 6. Nedostatky zo strany školy pri vzdelávaní detí počas pandémie z pohľadu rodičov.

4 Diskusia

V predkladanom výskume mapujeme priebeh vzdelávania v domácom prostredí na Slovensku z pohľadu rodičov počas pandémie koronavírusu v období, kedy platili mimoriadne opatrenia a boli uzatvorené všetky vzdelávacie inštitúcie. Výskumu sa zúčastnilo 462 rodičov zo všetkých krajov Slovenska.

Jednou z často diskutovaných otázok v súvislosti s dištančným vzdelávaním v tomto období bol počet hodín, ktoré počas dňa deti venujú učeniu. Rodičia v našej výskumnej vzorke udávali, že deti navštevujúce 1. stupeň ZŠ sa denne učia v priemere 2,89 hodín, žiaci na 2. stupni ZŠ 3,67 hodín a stredoškóľáci 3,53 hodín. Podľa výpovedí rodičov teda priemerný žiak venuje učebnej činnosti viac času ako odporúča usmernenie Ministerstva školstva, podľa ktorého žiak 1–3. ročníka by mal mať časovú záťaž pri dištančnom vzdelávaní v rozpätí 5–8 hodín týždenne, v 4–5. ročníku 8–10 hodín týždenne a na druhom stupni sa odporúčaná časová záťaž pohybuje v rozmedzí 10–15 hodín týždenne (MŠVVaŠ SR, 2020a). Pri porovnaní s inými krajinami sa ukazuje, že naši žiaci sa učeniu počas pandémie venovali približne tak dlho ako žiaci v USA (Carlson et al., 2020), no viac ako žiaci z Írska, kde sa 52 % žiakov učilo v priemere 1–2 hodiny (Doyle, 2020). Dáta z prieskumu v Českej republike ukázali, že 72 % žiakov základných škôl sa učilo 2–4 hodiny denne (Brom et al., 2020), čo je porovnateľné s našimi dátami.

Pokiaľ ide o žiakov so ŠVVP, najväčší rozdiel v počte učeniu venovaných hodín sme zaznamenali u stredoškóľákov, ktorí sa podľa rodičov učili v priemere o 0,81 hodiny menej ako žiaci bez identifikovaných špeciálnych potrieb. Tento rozdiel môže byť spôsobený možnými ťažkosťami týchto detí prispôbiť sa zmeneným podmienkam vzdelávania, ktoré im z rôznych dôvodov nevyhovujú alebo nepodporujú ich v prograse ako uvádza aj Toseeb a kol. (2020), pričom pri náročnejšom vzdelávacom obsahu na stredných školách sa tieto ťažkosti môžu prejaviť viac. Ako uvádza Lee (2020) u žiakov so ŠVVP a najmä žiakov s rôznym stupňom autistického spektra môže dochádzať k frustračným reakciám aj k prchkému správaniu, čo môže komplikovať edukačný proces doma. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vydalo dňa 28.4.2020 metodické usmernenie týkajúce sa obsahu a organizácie vyučovania doma, kde uvádza, že počas dištančného vzdelávania by sa malo u detí s rozmanitými potrebami, so zdravotným znevýhodnením a mentálnym postihnutím venovať najmä prehľbovaniu nadobudnutých vedomostí a schopností (MŠVVaŠ SR, 2020b).

Počet hodín, ktoré žiaci venovali učebnej činnosti počas dištančného vzdelávania, môže byť ovplyvnený mnohými premennými, od materiálneho zabezpečenia, podmienok školy a jednotlivých domácností, cez potreby dieťaťa aj časových možností samotného rodiča. V našom výskume väčšina rodičov detí so ŠVVP (81 %) uviedla, že vopred plánovala učebnú činnosť svojich

detí. V prípade rodičov detí bez špeciálnych potrieb je to 65 %. Toto zistenie je v súlade s odporúčaniami mnohých organizácií, ktoré sa venujú deťom so špeciálnymi potrebami, aby sa im vytvorila každodenná rutina, ktorá by vyhovovala ako dieťaťu tak rodičom v súlade s ich pracovnou náplňou a možnosťami (Toseeb et al., 2020). Lee (2020) prisudzuje plánovaniu učebnej činnosti dôležitú úlohu pri znižovaní neistoty a úzkosti u detí so ŠVVP, ktorá bola spôsobená narušením ich školskej rutiny. Pokiaľ ide o zdieľanie rodičovskej účasti na vzdelávaní detí medzi partnermi, viac ako tretina respondentov uviedla, že partner sa na tejto činnosti nepodieľa vôbec a ďalšia tretina respondentov uviedla iba malý podiel účasti partnera. Iba 14 % rodičov uviedlo rovnomerné delenie tejto činnosti medzi partnermi. Vzhľadom na vysoké zastúpenie žien v našej výskumnej vzorke možno predpokladať, že vo väčšine slovenských rodín sa učebnej činnosti detí venovali najmä matky. Podobné výsledky možno nájsť aj v americkej štúdií Carlsona a kol. (2020), kde u 62 % respondentov mal vzdelávanie doma na starosti jeden z partnerov, zatiaľ čo rovnakú mieru aktívnej účasti partnerov na domácom vzdelávaní uviedlo 28 % opýtaných.

Väčšina rodičov z našej výskumnej vzorky sa pri svojej účasti na vzdelávaní detí cíti dostatočne kompetentne. Menej kompetentní alebo nekompetentní sa cíti byť takmer 20 % opýtaných rodičov. Podobné dáta priniesla aj štúdia z Holandska, kde sa takmer 25 % rodičov cítilo nekompetentných alebo málo kompetentných pri pomoci dieťaťu s edukáciou doma, najmä u žiakov stredných škôl (Bol, 2020). Taktiež v prieskume z Českej republiky, niektorým rodičom žiakov základných škôl komplikoval učenie doma najmä nedostatok odborných znalostí, či už obsahových vedomostí alebo didaktických zručností (Brom et al., 2020). Hlbšia analýza našich dát i zahraničné zdroje ukazujú, že pocit kompetentnosti súvisí s vlastným vzdelaním rodiča. Podľa dát z Holandska okolo 75 % rodičov s vyšším vzdelaním, ale iba 40 % rodičov s nižším vzdelaním sa cítilo kompetentne alebo maximálne kompetentne pomáhať svojim deťom s úlohami (Bol, 2020).

Obavy, že deti doma nezískajú dostatočné vedomosti a rozvoj uviedlo približne 30 % rodičov v našom výskume, pričom takmer žiadne alebo žiadne obavy nemalo 49 % respondentov. Pre porovnanie podľa štúdie z Írska 39–40 % rodičov malo veľké až veľmi veľké obavy, zatiaľ čo 25–31 % rodičov nepociťovalo žiadne, alebo len malé obavy z domáceho vzdelávania (Doyle, 2020). Takmer 30 % rodičov v našom výskume tiež uviedlo, že pociťovali veľký, až veľmi veľký tlak pri zastupovaní učiteľov v domácom vzdelávaní.

Rodičia detí so ŠVVP pociťovali o niečo väčší tlak v porovnaní s rodičmi bežných detí, no tento rozdiel nebol štatisticky významný. Vyššiu mieru tlaku u rodičov detí so špeciálnymi potrebami počas pandémie si v štúdiu vo Veľkej Británii vysvetľujú prerušením stereotypu, prerušením podporných sietí dieťaťa a náhlou zmenou rodiča na nevyškoleného učiteľa žiaka s potrebou špecifického prístupu (Asbury et al., 2020). Jednou z príčin vyššieho pociťovaného tlaku môže byť tiež znížená dostupnosť odbornej podpory spôsobe- ná napríklad aj uzatvorením poradenských centier v rámci epidemiologic- kých opatrení. Ďalším možným faktorom zvyšujúcim subjektívne pociťovanú mieru tlaku u rodičov detí so ŠVVP je menšia prispôsobivosť týchto detí na nečakané situácie a narušenie ich každodennej rutiny, riziko výskytu čas- tých zmien nálad a správania (Asbury et al., 2020; Lee, 2020; Toseeb et al., 2020). V miere prežívaných obáv v súvislosti s domácim vzdelávaním, ani v pociťovaní kompetentnosti, sa rodičia detí so ŠVVP nelíšili od rodičov detí bez špeciálnych potrieb. Vo všeobecnosti však tí rodičia, ktorí sa cítili byť menej kompetentní pri vzdelávaní svojich detí doma, mali tendenciu intenzívnejšie prežívať obavy, že ich dieťa doma nezíska dostatočné vedomosti a intenzív- nejšie pociťovali psychický tlak pri zastupovaní učiteľov v domácom vzde- lávaní počas koronavírus pandémie. Na nedostatok učiteľských schopností a obsahových vedomostí na zastupovanie učiteľov poukázala aj štúdia s vyše 9000 rodičmi z Českej republiky (Brom et al., 2020). Podobné úskalia uvádza aj štúdia z Poľska, kde sa rodičia cítili menej kompetentní a zodpovednosť za vzdelávanie doma presahovala ich možnosti (Parczewska, 2020).

Ďalej nás zaujímali aj odpovede rodičov na otvorenú otázku, z čoho majú obavy počas tohto náročného obdobia vo vzťahu k učivu, škole a známkam a aké obavy vyjadrujú ich deti. Najčastejšie, približne v 20 %, sa odpovede rodičov týkali obáv zo zvládnutia školských povinností a nedostatku učiva, no často sa rodičia obávali aj negatívnych dopadov na zdravie či osobnosť detí, nedostatku osobných zručností zastúpiť rolu učiteľa, komunikácie so školou, či sociálnej izolácie. Tieto obavy boli približne rovnako zastúpené aj u rodičov detí so ŠVVP, no v tejto skupine rodičov sme častejšie zaznamenali aj obavy súvisiace s financiami a organizáciou domácnosti; a prirodzene aj obavy spojené s absenciou podpory odborníkov, špecialistov. Obavy detí, či už s, alebo bez ŠVVP, sa podľa výpovede rodičov najčastejšie týkali absencie sociálnych kontaktov a zvládania školských povinností.

V skupine detí so ŠVVP sa častejšie vyskytujú problémy so spôsobom výučby počas koronavírusových opatrení a problémy spojené s vyučujúcimi a so školou, so vzájomnou komunikáciou, či dostupnosťou výukových materiálov. Dôležitou správou však je, že pribl. tretina rodičov v oboch skupinách uviedla, že ich deti nemajú žiadne obavy. Pre porovnanie, podľa štúdie mapujúcej obavy rodičov detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a zdravotným postihnutím v Anglicku pociťovali rodičia týchto detí obavy najmä zo zmien nálad a správania v dôsledku straty stereotypu a istoty ich detí (Asbury et al., 2020). Rovnako sa ich obavy dotýkali viac psychického stavu ich detí, finančných strát a strát v podporných sieťach, ktoré mali vytvorené. Deti so špeciálnymi potrebami majú do svojho výchovno-vzdelávacieho procesu zahrnutých mnoho odborníkov, inštitúcií a ich vzdelávacie štandardy sú v maximálnej miere prispôsobené špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám a rozvojovým možnostiam každého jedného dieťaťa. Tento dočasný a vo veľkej rýchlosti vzniknutý systém online vzdelávania nebol aplikovateľný na všetky ich potreby, čo mohlo vo väčšej miere zvýšiť tlak vyvíjaný na rodičov týchto detí.

Viac ako 12 % rodičov v našom výskume uviedlo, že sa učители nepodielajú na učebnej činnosti ich detí a 37 % rodičov hovorí o čiastočnej participácii učiteľov na učebnej činnosti v domácom prostredí. Rodičia detí so ŠVVP sa v tomto ohľade nelíšili od rodičov bežných detí. Vo Veľkej Británii prieskum rodičov s deťmi so špeciálnymi potrebami poukázal na nedostatočnú participáciu školy v prvých týždňoch opatrení a teda aj zvýšenú potrebu rodiča vytvoriť si podrobný plán starostlivosti a vzdelávania dieťaťa, ktorý by nahrádzal školskú rutinu (Asbury et al., 2020). Na Slovensku by pociťovanie nedostatočnej participácie učiteľov a školy mohlo byť vysvetlené malým množstvom škôl s fungujúcou elektronickou a komunikačnou platformou a tiež nedostatkom skúseností ako škôl, tak aj učiteľov, s takouto online komunikáciou, čo naznačuje aj prieskum KPMG Business Institute (2020), kedy jedna pätina slovenských učiteľov mala z tejto formy vyučovania obavy a najväčším problémom učiteľov boli najmä technické problémy a nedostatok vhodných učebných materiálov. V Anglicku prieskumy poukazujú na variabilitu participácie školy na učebnej činnosti žiaka podľa možnosti pripojenia na online vzdelávacie platformy (Cullinane, 2020).

Aj rodičmi vnímané nedostatky zo strany škôl počas pandémie koronavírusu sa týkali najmä chýbajúceho, či nedostatočného online vyučovania, s tým

súvisiaceho nedostatočného vysvetlenia učiva, a tiež zlej organizácie zo strany školy a nejednotnosti v prístupe učiteľov. Takmer pätina rodičov bola s prístupom školy spokojná a žiadne nedostatky nenašla. Podiel spokojných bol však v skupine rodičov detí so ŠVVP nižší. Častejšie, ako ostatní rodičia, sa sťažovali na málo informácií a zlú komunikáciu, či nadmernú záťaž rodičov. Nepripravenosť škôl na dištančnú formu vyučovania sa odzrkadlila aj v tom, čo rodičia označovali ako najväčšiu potrebu v súvislosti so vzdelávaním doma počas pandémie. Dominantnou odpoveďou pre obe skupiny bola potreba online vyučovania a vysvetlenia učiva. Menej často rodičia vyslovili potrebu väčšieho záujmu, a podpory učiteľov, ale privítali by aj menej úloh a zadaní a viac času, ktorý môžu venovať vzdelávaniu svojich detí.

V skupine rodičov detí so ŠVVP sa častejšie vyskytla tiež potreba lepšej komunikácie školy, možnosti konzultácie a v neposlednom rade aj potreba podpory odborníka, logopéda, špeciálneho pedagóga, a psychológa. Toto je jedným z problémov, na ktorý upozorňovala aj organizácia UNESCO Bangkok (2020), kde v krízových situáciách nie je rodičom detí so ŠVVP k dispozícii dostatočné množstvo vyškoleného personálu.

K najčastejšie identifikovaným potrebám rodičov z nášho výskumu patrí najmä technické vybavenie ako tlačiareň, notebook, internet a pod., učebnice a pracovné listy, ale aj video a audio výukové materiály. Česká školská inspekcia (2020) vo svojom prieskume uvádza, že viac ako 90 % žiakov na stredných školách má zabezpečené technické vybavenie, najmenej technicky vybavení žiaci boli na prvom stupni základných škôl – menej než 85 % žiakov. Samozrejme sú významné rozdiely z hľadiska krajov v Českej republike. Komplikácie s technickým vybavením sa taktiež ukázali v mnohých rodinách.

Čo sa týka materiálno-technického zabezpečenia, veľká časť rodičov z výskumnej vzorky (40 %) je vybavených adekvátne potrebám, no tento podiel klesá v prípade rodičov detí so ŠVVP. Rozdiel medzi skupinou rodičov detí bez identifikovaných špeciálnych potrieb a rodičov detí so ŠVVP môže byť vysvetlený najmä potrebou špeciálnych kompenzačných pomôcok pre deti so ŠVVP, medzi ktoré patrí aj didaktická technika vrátane informačných a komunikačných technológií, modifikovaný počítač a iné upravené nástroje a pomôcky podľa potreby žiaka, ktoré bývajú aj finančne nákladné a nemusia byť prístupné takýmto deťom doma (Interný metodický materiál ŠŠI, 2012).

4.1 *Limity výskumu*

Považujeme za dôležité poukázať aj na limity výskumu, ktoré je potrebné brať do úvahy pri interpretácii výsledkov. Príležitostný výber výskumnej vzorky nezabezpečuje jej reprezentatívnosť, čo sa odzrkadlilo vo vysokom zastúpení žien a vysokoškolsky vzdelaných respondentov, či v nevyvážení výskumných podskupín. Vzhľadom na spôsob zberu dát je tiež možné predpokladať, že súčasťou našej vzorky boli najmä rodičia s vysokým záujmom o výchovu a vzdelávanie svojich detí, čo je takisto potrebné zohľadniť. Za nedostatok nášho výskumu považujeme tiež skutočnosť, že položky dotazníka, ktorých výsledky sú analyzované v predkladanej práci, neboli pilotne overované, čo súvisí najmä s ambíciou autorov rýchlo reagovať na vzniknutú pandemickú situáciu.

5 **Záver**

Uzatvorenie vzdelávacích inštitúcií ako dôležité opatrenie proti šíreniu ochorenia spôsobeného vírusom covid-19 nám prinieslo celosvetovo skúsenosť s dištančným vzdelávaním pre všetky deti. Online výuka na Slovensku nám ukázala, ako rýchlo dokážeme reagovať na vzniknutú situáciu a prispôbiť sa jej. V predkladanom výskume nám dáta poukázali ako vzdelávanie v súčasnosti a učebné materiály nedokážu reagovať na rozmanitosť potrieb a záujmov detí, žiakov a študentov v školách. Niektoré skupiny detí sú z rôznych dôvodov zo vzdelávania vylučované, napríklad deti z problematických domácností, žiaci bez prístupu na internet, viac detí v domácnosti s jedným počítačom. S ťažkosťami sa tiež môžu stretávať aj deti so špeciálnymi výchovno vzdelávacími potrebami. Mnohé z nich zostali bez podpory svojej školy a poskytovania kontinuálneho vzdelávania. Dáta poukázali, že rodičia týchto detí venovali viac času plánovaniu výuky doma a deti so ŠVVP, najmä na stredných školách, venovali učeniu denne viac času. Počas online výuky im chýbala najmä pomoc a podpora v podobe učiteľov, ale aj špecialistov. Pri týchto deťoch vidíme, že domáce podmienky nie sú zatiaľ nastavené na rozvíjanie zručností, ktoré deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami potrebujú bez zvýšenej záťaže ich rodičov. Záleží tiež na vlastnom vzdelaní rodiča a pociťovaní kompetentnosti pomáhať deťom s výukou doma. Celková miera tlaku na všetkých rodičov sa pohybovala na hladine priemernosti, tretina rodičov skôr pociťuje tlak pri takejto forme vzdelávania. Budúcnosť ukáže, či by sa dištančné vzdelávanie mohlo stať permanentnou súčasťou vyučovacieho procesu na Slovensku, avšak až potom, keď sa odstráni jeho

nedostatky v podobe nedostatočného materiálneho zabezpečenia, prispôbia sa mu učebné materiály a forma výuky bude brať do úvahy aj potreby detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Literatúra

- Asbury, K., Fox, L., Deniz, E., Code, A., & Toseeb, U. (2020). *How is Covid-19 affecting the mental health of children with special educational needs and disabilities and their families?* Cit. 21. máj 2020. Dostupné z <https://doi.org/10.31234/osf.io/sevyd>
- Bol, T. (2020). *Inequality in homeschooling during the Corona crisis in the Netherlands. First results from the LISS Panel.* Cit. 16. máj 2020. Dostupné z <https://www.uva.nl/en/shared-content/faculteiten/en/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/news/2020/04/mapping-the-effects-of-homeschooling-on-social-inequality-in-educational-outcomes.html?cb>
- Brom, C., Lukavský, J., Greger, D., Hannemann, T., Straková, J., & Švaříček, R. (2020). *Mandatory home education during the covid-19 lockdown in the Czech Republic: A Rapid Survey of 1st-9th Graders' Parents.* Cit. 9. september 2020. Dostupné z <https://psyarxiv.com/fbhn3>
- Burgess, S., & Sievertsen, H. (2020). *Schools, skills, and learning: The impact of Covid-19 on education.* Cit. 16. máj 2020. Dostupné z <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education>
- Campbell, M.,A. (2020). An increasing risk of family violence during the Covid-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives. *Forensic Science International: Reports.* Vol. 2. Dostupné z <http://doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100089>
- Carlson, L., Petts, R., & Pepin, J. (2020). *US couples' divisions of housework and childcare during Covid-19 pandemic.* Cit. 13. máj 2020. Dostupné z <https://doi.org/10.31235/osf.io/jy8fn>
- Cullinane, C. (2020). *Covid-19 and home-schooling: The crisis has exacerbated and highlighted existing educational inequalities.* Cit. 17. máj 2020. Dostupné z <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/home-schooling-covid-19/>
- Česká školní inspekce. (2020). *Vzdělávání na dálku v základních a středních školách. Tematická zpráva.* Praha: Česká školní inspekce. Dostupné z <https://www.csicr.cz/getattachment/b603bcaa-95d1-4587-8345-a4d88c138d9d/Tematicka-zprava-Vzdelavani-na-dalku-v-ZS-a-SS?maxSideSize=2000&width=500&height=800>
- Doyle, O. (2020). *Covid-19: Exacerbating educational inequalities?* Cit. 21. máj 2020. Dostupné z <http://publicpolicy.ie/papers/covid-19-exacerbating-educational-inequalities/>
- Interný metodický materiál ŠŠI. (2012). *Kompenzačné a špeciálne učebné pomôcky pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.* Bratislava, 2012. 52 s. Dostupné z https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/KOMPENZACNE_POMOCKY.pdf
- KPMG Business Institute. (2020). *Online výuku znepríjemňujú našim učiteľom najmä technické problémy.* Cit. 22. máj 2020. Dostupné z <https://home.kpmg/sk/sk/home/media/press-releases/2020/04/online-vyuku-ucitelom-zneprijemnuju-technicke-problemy.html>
- Lades, L., Ladesab, L., Laffanc, K., Dalyd, M., & Delaneyef, L. (2020). *Daily emotional well-being during the Covid-19 pandemic.* Cit. 14. máj 2020. Dostupné z <https://psyarxiv.com/pg6bw/>

- Lavy, V. (2015). Do differences in schools' instruction time explain international achievement gaps? Evidence from developed and developing countries. *Economic Journal*, 125(588). Dostupné z <https://doi.org/10.1111/eoj.12233>
- Lee, J. (2020). *Mental health effects of school closures during COVID-19*. Cit. 11. september 2020. Dostupné z [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(20\)30109-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(20)30109-7/fulltext)
- Mangal, S. K., & Mangal, S. (2013). *Research methodology in behavioural sciences*. Delhi: PHI Learning Private Limited.
- MŠVVaŠ SR. (2020a). *Indikatívna týždenná záťaž žiakov základných škôl pri dištančnom vzdelávaní*. Dostupné z <https://www.statpedu.sk/files/sk/aktuality/novinky-main/2020/usmernenia-2020/tabulka-tyzdenna-zataz-ziakov.pdf>
- MŠVVaŠ SR. (2020b). *Usmernenie k obsahu a organizácii vzdelávania žiakov základných škôl počas mimoriadneho prerušenia školského vyučovania v školách v školskom roku 2019/2020*. Dostupné z <https://www.minedu.sk/usmernenie-k-obsahu-a-organizacii-vzdelavania-ziakov-zakladnych-skol-pocas-mimoriadneho-prerusenia-skolskeho-vyucovania/>
- Parczewska, T. (2020). Difficult situations and ways of coping with them in the experiences of parents homeschooling their children during the COVID-19 pandemic in Poland. *Education* 3-13.
- Rafaël, V., & Krejčíková, K. (2020). *eduRoma – Roma Education Project. Aký je rozdiel medzi „online“ a „offline“ žiakmi z chudobných rómskych komunit a čoho sa najviac obávajú po návrate do školy*. Cit. 17. máj 2020. Dostupné z <https://eduroma.sk/publikacie.html>
- Tomšík, R. (2017). *Kvantitatívny výskum v pedagogických vedách. Úvod do metodológie a štatistického spracovania*. Nitra: PF, UKF.
- Toseeb, U., Asbury, K., Code, A., Fox, L., & Deniz, E. (2020). *Supporting families with children with special educational needs and disabilities during Covid-19*. Cit. 11. máj 2020. Dostupné z <https://psyarxiv.com/tm69k/>
- UNESCO. (2020). *COVID-19 impact on education. data*. Cit. 19. máj 2020. Dostupné z <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- UNESCO Bangkok. (2020). *Empowering students with disabilities during the COVID-19 crisis*. Cit. 18. máj 2020. Dostupné z <https://bangkok.unesco.org/content/empowering-students-disabilities-during-covid-19-crisis>
- Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J., & Jiang, F. (2020). *Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak*. Dostupné z [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30547-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30547-X)
- World Bank Group. (2020). *How countries are using edtech (including online learning, radio, television, texting) to support access to remote learning during the COVID-19 pandemic*. Cit. 21. máj 2020. Dostupné z <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech/brief/how-countries-are-using-edtech-to-support-remote-learning-during-the-covid-19-pandemic>
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245#p54-10>

Prílohy

Príloha 1: Dotazník Edukácia našich detí počas koronavírus pandémie (Časť 3).

Číslo položky	Dimenzia A: Edukácia v rodinnom prostredí	Možnosť odpovede
1.	Koľko hodín Vaše dieťa venuje povinnej učebnej činnosti denne?	Otvorená otázka (počet hodín). Individuálne pre každé dieťa.
2.	Plánujete vopred učebnú činnosť dieťaťa?	A) Nie, skôr situačne B) Čiastočne C) Áno, veľmi podrobne
3.	Podieľajú sa učitelia Vášho/Vašich dieťaťa/detí na plánovaní učebnej činnosti?	A) Nie B) Čiastočne C) Áno
4.	Podieľa sa Váš partner na povinnej učebnej činnosti?	A) Nie B) Len málo C) Veľmi mi pomáha D) Delíme túto činnosť v rovnakej miere
5.	Koľko hodín denne Vy venujete učebnej činnosti s Vašimi deťmi?	Otvorená otázka (počet hodín)
6.	Máte dostatok materiálov a pomôcok a vzdelávanie Vašich detí počas koronavírus pandémie?	A) Viac-menej nám chýbajú všetky materiály a pomôcky B) Chýbajú nám niektoré materiály a pomôcky C) Viac-menej máme zabezpečené všetky potreby na vzdelávanie
7.	Aké materiály, prostriedky alebo pomôcky Vám chýbajú pri učebnej činnosti Vašich detí počas koronavírus pandémie?	Otvorená otázka
Číslo položky	Dimenzia B: Edukácia v rodinnom prostredí – Obavy rodičov a detí	Možnosť odpovede
1.	Necítim sa byť dostatočne kompetentný/á pri vzdelávaní môjho/mojich dieťaťa/detí, ktorú musím robiť počas koronavírus pandémie:	Škála 1–5 (1 – rozhodne nesúhlasím až 5 – rozhodne súhlasím)

2.	Mám obavy, že moje dieťa/ti doma nezáíska/jú dostatočné vedomosti a rozvoj počas koronavírus pandémie.	Škála 1–5 (1 – rozhodne nesúhlasím až 5 – rozhodne súhlasím)
3.	Z čoho máte ešte obavy? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.)	Otvorená otázka
4.	Z čoho má/jú Vaše dieťa/ti obavy počas koronavírus pandémie? (vo vzťahu k učivu, škole, známkam, atď.)	Otvorená otázka
5.	Čo by Vám pomohlo pri vzdelávaní detí doma počas koronavírus pandémie?	Otvorená otázka
6.	Uveďte, v čom vidíte nedostatky zo strany školy pri vzdelávaní detí počas pandémie:	Otvorená otázka
7.	Vymedzte na stupnici od 1 po 5 (1 najmenší, 5 najväčší) veľkosť tlaku, ktorý pociťujete pri zastupovaní učiteľov, špecialistov starostlivosti o dieťa v rámci bežného edukačného procesu Vášho dieťaťa.	Škála 1–5 (1 – rozhodne nesúhlasím až 5 – rozhodne súhlasím)

Autoři

PaedDr. Robert Tomšík, PhD., Oddelenie diagnostických nástrojov, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie VÚDPaP, Cyprichova 42, 831 05, Bratislava, Slovensko, e-mail: robert.tomsik@vudpap.sk

Mgr. Eva Rajčániová, Oddelenie základného a aplikovaného výskumu, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie VÚDPaP, Cyprichova 42, 831 05, Bratislava, Slovensko, e-mail: eva.rajcaniova@vudpap.sk

PhDr. Petra Ferenčíková, Oddelenie diagnostických nástrojov, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie VÚDPaP, Cyprichova 42, 831 05, Bratislava, Slovensko, e-mail: petra.ferencikova@vudpap.sk

PhDr. Alena Kopányiová, PhD., Úsek výskumu a podpory VPaP, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie VÚDPaP, Cyprichova 42, 831 05, Bratislava, Slovensko, e-mail: alena.kopanyiova@vudpap.sk

Parent's view on education during the covid-19 pandemic in Slovakia – comparison of parents of children with and without special needs

Abstract: The aim of the empirical study is to map the course of distance education in Slovakia during the covid-19 pandemic. Specifically, the research focuses on examining the differences in specifics of distance education between parents of children with special educational needs and parents of children with no identified special educational needs. Furthermore, the research aims to find out how parents and their children experience the provision of education in the home environment – their concerns and perceptions of provided school support. Using a purposely designed questionnaire, these variables were measured on a sample of 462 parents. The first part of the study is devoted to the theoretical background and current empirical knowledge that saturates research goals of the paper. The next section describes the methodological procedures. The last section of the work is devoted to interpretation of the results, in which the following findings are described in more detail: 2nd grade elementary school and high school students spend approximately one hour more studying per day compared to 1st grade elementary school students; parents who feel less competent to teach their children at home tend to worry more that their children will not acquire sufficient knowledge at home; the most common concerns of parents in relation to distance education relate to the mastery of their children's school responsibilities; the most common concerns of children are related to the absence of social contacts and fear of failing to meet school obligations. Differences in education planning, in perceived lack of teaching aids, or the need for specialist support were found between parents of children with and without special needs.

Keywords: covid-19, distance education, special educational needs